

Socialstyrelsen

Inddragelse af børn og unge med autisme i egen sag

- Et inspirationsmateriale

November 2022

Viden til gavn

Publikationen er udgivet af:

Socialstyrelsen

Edisonsvej 1

5000 Odense C

Telefon: 72 42 37 00

E-mail: info@socialstyrelsen.dk

www.socialstyrelsen.dk

Udgivelsesår 2022

Download eller se rapporten på www.socialstyrelsen.dk.

Der kan frit citeres fra rapporten med angivelse af kilde.

ISBN: 978-87-94371-08-7

Indholdsfortegnelse

Baggrund for udarbejdelse af inspirationsmateriale.....	4
Indhold i inspirationsmaterialet	6
Introduktion til inddragelse	8
Inddragelse af børn og unge med autisme	14
Børn og unge med autisme	14
Inddragelse af barnet med autisme	18
Forskellige metoder til inddragelse af barnets perspektiv.....	22
Samtale.....	22
Spørgeskema.....	30
Observation.....	31
Andre repræsenterer barnets perspektiv	34
Redskaber til inddragelse	36
Samtale.....	37
Spørgeskema	42
Observation.....	44
Organisering, strategisk ledelse og implementering	48
Eksempler fra praksis.....	50
Litteratur	54

Baggrund for udarbejdelse af inspirationsmateriale

Formålet med inspirationsmaterialet er at inspirere og guide dig, som er sagsbehandler på myndighedsområdet til, hvad du skal være opmærksom på, og hvordan du kan arbejde med at inddrage børn og unge med autisme i deres egen sag.

I den kommunale sagsbehandling på børne- og ungeområdet er det løbende relevant, og i nogle sammenhænge lovpligtigt, at du inddrager børn og unge med autisme i egen sag.

En del børn og unge med autisme oplever i løbet af deres barndom og ungdom at have en sag i kommunens forvaltning på børne-, unge- eller voksenområdet, da de og deres familier kan have behov for særlig støtte jf. servicelovens bestemmelser.

Antallet af børn og unge, der diagnosticeres med autisme i Danmark, er stigende, og i en survey foretaget af Socialstyrelsen i 2020 angiver 56 % af de danske kommuner, at de i høj eller i meget høj grad oplever udfordringer i arbejdet med børn og unge med autisme. Udfordringerne handler bl.a. om vækst i antallet af børn og unge i målgruppen og om relevante indsatser samt udvikling og fastholdelse af kompetencer og viden hos de fagprofessionelle.

Undersøgelser viser, at børn og unge gerne vil lyttes til og inddrages i beslutninger vedrørende deres eget liv. Det kræver særlig opmærksomhed fra sagsbehandlere, når barnet eller den unge fx har kommunikative, kognitive og/eller andre vanskeligheder.

Ved inddragelse af børn og unge med autisme er det derfor vigtigt at planlægge inddragelsen med afsæt i særlig viden om børn og unge med autisme og med specifik viden om det enkeltes barn behov.

Indhold i inspirationsmaterialet

Inspirationsmaterialet henvender sig primært til sagsbehandlere, ledere eller udviklingskonsulenter på børne- og ungeområdet. Materialet har til hensigt at inspirere og støtte dig som sagsbehandler, når du skal inddrage børn og unge med autisme i deres eget sagsforløb.

Materialet er udarbejdet med særligt fokus på inddragelse af børn og unge med autisme og fokuserer på alle børn og unge inden for autismspektret. Det vil også være relevant at hente inspiration fra materialet, hvis du skal inddrage børn og unge med andre typer af handicap.

Læsevejledning

I afsnittet *Introduktion til inddragelse* kan du finde inspiration til, hvorfor det er relevant at inddrage børn og unge i egen sag, og du bliver introduceret til, hvordan du kan forstå og arbejde med at inddrage børn og unge i egen sag.

I afsnittet *Inddragelse af børn og unge med autisme* får du indledningsvist en kort introduktion til det, der særligt kendetegner børn og unge med autisme, så du kan trække den generelle viden med dig i dit arbejde med inddrage børn og unge i målgruppen. Efterfølgende får du inspiration til, hvad du fagligt skal være opmærksom på for at skabe et kvalificeret fundament for at inddrage børn og unge med autisme i egen sag. Der sættes fokus på, at det er vigtigt

altid at planlægge og gennemføre inddragelsen med afsæt i specifik viden om det enkelte barns forudsætninger og behov og lade det danne afsæt for valg og tilpasning af inddragelsesmetode. Ligeledes introduceres der til, hvordan *samtale*, *spørgeskema* samt *observation* og det, at *andre repræsentere barnets perspektiv*, er forskellige metoder til at få direkte og indirekte adgang til barnets perspektiv.

I afsnittene *Samtale* og *Spørgeskema* kan du finde inspiration til, hvad du fagligt skal være opmærksom på, når du arbejder med direkte at inddrage barnets perspektiv gennem de to inddragelsesmetoder. Afsnittet *Samtale* er struktureret efter, hvad du skal være opmærksom på før, under og efter samtalen.

I afsnittene *Observation* og *Andre repræsentere barnets perspektiv* kan du finde inspiration til, hvad du fagligt skal være opmærksom på, når du arbejder med indirekte at inddrage barnets perspektiv gennem et tilstræbt indefra-perspektiv. Afsnittet *Observation* er struktureret efter, hvad du skal være opmærksom på før, under og efter observationen.

I afsnittet *Redskaber til inddragelse* kan du finde relevante redskaber, som kan være med til at understøtte din inddragelse af børn og unge med autisme. Der er eksempler på redskaber i relation til samtale, spørgeskema og observation.

I afsnittet *Organisering, strategisk ledelse og implementering* kan du læse om nogle af de faglige overvejelser, man som organisation bør gøre sig, hvis man vil understøtte, at sagsbehandlere i højere grad inddrager børn og unge i egen sag. Du kan også læse om, hvordan de i to kommuner har arbejdet med at understøtte sagsbehandlers arbejde med at inddrage børn og unge med autisme.

Materialets tilblivelse

Inspirationsmaterialet er udarbejdet af Socialstyrelsen med afsæt i relevant viden på området, som er angivet i litteraturlisten. Desuden er det udarbejdet med faglig sparring og kvalificering af repræsentanter fra:

- Københavns Professionshøjskole
- VIA University College
- Landsforeningen Autisme
- Autismecenter Nord-Bo
- Center for Autisme
- VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd
- Langagerskolen
- Middelfart Kommune – Familieafdelingen
- Hvidovre Kommune – Center for børn og familier
- Københavns Kommune – Borgercenter Handicap

Introduktion til inddragelse

Kvalitet ved inddragelse af børn og unge i et sagsforløb relaterer sig bl.a. til, at:

- › sagsbehandleren sikrer børn og unges handlemuligheder for inddragelse.
- › sagsbehandleren udformer og sikrer tydelige rammer for møder, der understøtter inddragelsen.
- › der er særsomt fokus på og hjælp til at sikre inddragelsen af de børn og unge, som har betydelige udfordringer, samt mindre børn, herunder anvendelsen af alternative inddragelsesformer.
- › der er særligt fokus på, hvorvidt og hvorfor barnet eller den unge fratages muligheden for at blive inddraget.
- › der afsættes tilstrækkelig tid til afholdelse af børnesamtaler.
- › sagsbehandleren er nærværende, interesseret og forstående.
- › sagsbehandleren aktivt anvender barnets perspektiv i sagsbehandlingen til at skabe en nuanceret forståelse.
- › sagsbehandleren har en god forståelse af, hvilke mestringsstrategier børn og unges anvender i vanskelige livssituationer.
- › sagsbehandleren succesfuldt videregiver juridiske informationer på relevante tidspunkter, så de kan forstås af barnet eller den unge.
- › sagsbehandleren mestrer at balancere mellem forskellige hensyn i lovgivningen ved inddragelse.

Kilde: Bengtsson & Olsen, 2021

Inddragelse i myndighedsarbejdet handler bl.a. om sagsbehandlerens pligt til at inddrage børn og unge i sagsbehandlingen og at bringe børn og unges perspektiver i spil i beslutninger, der vedrører deres liv.

Hvorfor skal man inddrage barnet?

Barnet har en demokratisk ret til at blive inddraget, hvilket afspejles i FN's Børnekonvention, i handicapkonventionen og i den danske lovgivning.

Inddragelse af børn eller unges perspektiver i sagsbehandlingen er endvidere med til at sikre kvalitet i sagsbehandlingen. Barnets perspektiv er en væsentlig kilde til at belyse sagen og kvalificere de afgørelser, du som sagsbehandler skal træffe.

Ved at inddrage og anvende barnets perspektiv gennem hele sagsforløbet kan du skabe en mere nuanceret og helhedsorienteret forståelse af barnet. Deres perspektiv kan indgå som et supplement til øvrige videnskilder, herunder familiens og det øvrige faglige og sociale netværks perspektiver, som også er væsentlige at inddrage.

Når du sikrer, at barnets perspektiv får betydning i sagsforløbet, kan det desuden bidrage til øget motivation og ejerskab hos barnet og skabe grundlag for, at du opnår et bedre samarbejde med barnet og familien, så indsatsen kan få den ønskede virkning.

Børnesyn

Inddragelse af barnets perspektiv bygger på en forståelse af, at børn er kompetente sociale individer, der besidder væsentlig viden om egen livssituation og som relevant kan bidrage til at skabe og påvirke egne livsprocesser, ligesom de har en ret til at få deres stemme hørt. Dette gælder også børn og unge med autisme, selvom du som sagsbehandler kan opleve, at de måske kan have sværere ved at forstå og give udtryk for egne tanker eller følelser.

Gennem systematisk inddragelse er du med til at sikre, at barnets perspektiver på eget hverdagsliv høres, anvendes og får betydning for de beslutninger, du som sagsbehandler skal træffe, og derved er du med til at skabe muligheden for, at barnet kan være aktør med indflydelse på eget liv.

Vurder altid, om og hvordan barnets perspektiv skal inddrages

Med afsæt i denne forståelse er det altid relevant at inddrage og skabe rum for barnets perspektiv. Du bør derfor altid, og i alle typer af indsatser og foranstaltninger, overveje og forholde dig reflekteret til, hvorvidt og hvordan det med afsæt i det enkelte barns alder, modenhed og forudsætninger er hensigtsmæssigt og muligt at inddrage barnet.

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område

§ 4 Borgeren skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag. Kommunalbestyrelsen tilrettelægger behandlingen af sagerne på en sådan måde, at borgeren kan udnytte denne mulighed.

Serviceoven om inddragelse

Ifølge loven om social service har barnet også en demokratisk ret til at blive inddraget i egen sag og have indflydelse på eget liv.

Blandt andet angiver Servicelovens:

-§ 1, stk. 3: "... Hjælpen tilrettelægges på baggrund af en konkret og individuel vurdering af den enkelte persons behov og forudsætninger og i samarbejde med den enkelte. ..."

-§ 46, stk. 3: "Støtten skal bygge på barnets eller den unges egne resourcer, og barnets eller den unges synspunkter skal altid inddrages med passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed."

-§ 48: "Inden der træffes afgørelse efter §§ 51, 52, 52 a, 56, 57 a, 57 b, 58, 62 og 63, § 65, stk. 2 og 3, og §§ 68-71 og 75, skal der finde en samtale sted med barnet herom."

FN's Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap Artikel 7

Børn med handicap

"... 3. Deltagerstaterne skal sikre børn med handicap retten til frit at udtrykke deres synspunkter i alle forhold vedrørende dem selv på lige fod med andre børn, idet børnenes synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med deres alder og modenhed, samt ret til at modtage handicap- og alderssvarende bistand for at virkeliggøre denne ret."

FN's Børnekonvention Artikel 12

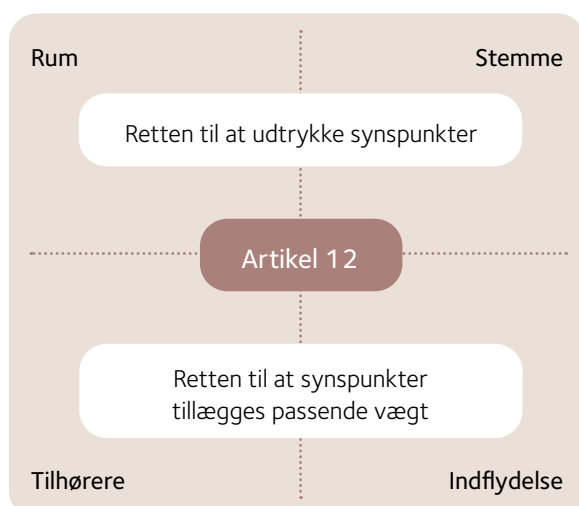
1. Deltagerstaten skal sikre et barn, der er i stand til at udforme sine egne synspunkter, retten til frit at udtrykke disse synspunkter i alle forhold, der vedrører barnet; barnets synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed.

2. Med henblik herpå skal barnet især gives mulighed for at udtale sig i enhver behandling ved dømmende myndighed eller forvaltningsmyndighed af sager, der vedrører barnet, enten direkte eller gennem en repræsentant..."

Inddragelse i praksis

Når du arbejder med at inddrage barnets perspektiv i praksis, er der i figur 1 skitseret fire elementer, som kan guide dig. De fire elementer hænger sammen, og det er væsentligt at komme omkring dem alle, da det kan være med til at sikre inddragelse af barnet.

Figur 1: Med inspiration fra Lundy, 2007; Petersen og Kornerup, 2021

Modellen er udviklet af Laura Lundy (2007). Hensigten med modellen er at omsætte principperne i artikel 12 i FN's Børnekonvention til børneinddragelse i praksis.

De fire elementer i modellen handler om:

Rum: Børn skal gives mulighed for at kunne udtrykke deres synspunkter.

Stemme: Børn skal støttes i at give udtryk for deres synspunkter.

Tilhørere: Børns synspunkter skal der lyttes til.

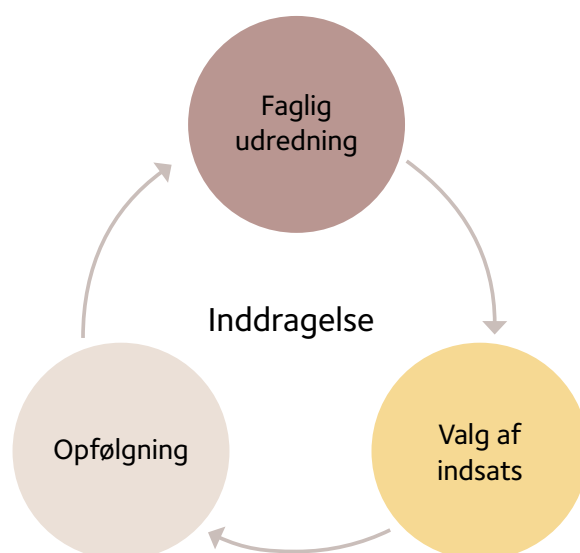
Indflydelse: Børns synspunkter skal der handles passende på.

(Lundy, 2007; Petersen & Kornerup, 2021)

Skab løbende rum for, og støt barnets perspektiv

Inddragelse skal forstås som en proces, der løbende kan være med til at kvalificere din sagsbehandling.

Som sagsbehandler skal du jf. figur 1 være med til at sikre, at barnet får mulighed for at udtrykke sine synspunkter. Du skal derfor være opmærksom på at prioritere og tilrettelægge dit arbejde, så det skaber rum for, at du kan bringe barnets perspektiv i spil i alle faser af et sagsforløb, herunder i den faglige udredning, ved valg af indsats og i den systematiske opfølgning på indsatser, jf. figur 2. Din hensigt med at inddrage barnets perspektiv vil variere gennem sagsforløbet. Hvor formålet indledningsvist kan være, at det bidrager til den faglige udredning, så kan formålet senere i forløbet være, at det bidrager til den systematiske opfølgning på indsatsen.

Figur 2: Udviklet med inspiration fra Bengtsson & Olsen, 2021

Du skal desuden være opmærksom på at skabe et rum, hvor det er sikkert for barnet at udtrykke sit perspektiv, og at skabe et inkluderende rum, hvor barnet gives en stemme uanset dets forudsætninger.

Børn har forskellige forudsætninger, og derfor skal du skabe et rum for inddragelse, der er afstemt efter barnets alder, ressourcer, udfordringer og behov. Med afsæt i barnets forudsætninger skal du ligeledes sørge for at understøtte barnet i at give udtryk for sit perspektiv.

I afsnittet *Inddragelse af børn og unge med autisme* kan du få inspiration til, hvad du særligt skal være opmærksom, når du i henhold til figur 1 skal skabe rum for og støtte børn og unge med autisme i at udtrykke deres synspunkter.

Lyt til og handl passende på barnets perspektiv

Som sagsbehandler skal du jf. figur 1 også være med til at sikre, at barnets synspunkter tillægges passende vægt. Når du inddrager barnet, handler det blandt andet om, at du skal lytte til og være nysgerrig på barnets perspektiv.

Når du skal lytte til og forstå barnets perspektiv, er det væsentligt, at du forholder dig aktivt til dine egne forforståelser og sikrer, at de ikke kommer til at stå i vejen for, at barnets perspektiv kommer til sin ret. Dine forforståelser er præget af faglig viden, praksiserfaringer, værdier, menneskesyn, personlige erfaringer og eventuelt af dominerende samfundsmæssige diskurser.

Du skal også sørge for efterfølgende at forholde dig aktivt til barnets synspunkter og handle passende på dem. Det betyder ikke, at barnets perspektiv og ønsker altid kan imødekommes, men de skal vægtes, integreres og sammenholdes med de øvrige perspektiver, der samtidig er med i din sagsbehandling.

Som en retningslinje bør du være opmærksom på, at barnets perspektiv på relevant vis er afspejlet i eksempelvis den faglige udredning, de indsatser, der igangsættes, og den opfølgning, der finder sted. På den vis er barnets perspektiv også med til at nuancere og kvalificere din sagsbehandling.

Inddragelse af børn og unge med autisme

Når du skal inddrage et barn med autisme, er det både vigtigt, at du har og anvender din generelle viden om autisme, og at du indhenter specifik viden omkring det enkelte barn med autisme, som du står overfor at skulle inddrage. Den generelle viden om autisme kan være en hjælp for dig i forhold til, hvad du skal være særligt opmærksom på i relationen til barnet, indhold og rammen for inddragelse. Den specifikke viden omkring det enkelte barns forudsætninger og behov kan være en hjælp for dig, når du skal vælge inddragelsesmetode og tilpasse inddragelsesmetoden til det enkelte barn.

Børn og unge med autisme

Autisme er en gennemgribende udviklingsforstyrrelse, som er kendetegnet ved forskellige grader og former for udfordringer relateret til socialt samspil, kommunikation og adfærd.

Autisme er en spektrumdiagnose, der spænder bredt og er meget individuel. Selvom der inden for autismespektret ses grundlæggende fællestræk på tværs af børn med autisme, er det individuelt, hvordan diagnosen kommer til udtryk hos og påvirker det enkelte barn. Det er derfor individuelt, hvilke styrker og udfordringer det enkelte barn med autisme har.

Generelt bearbejder børn og unge med autisme sociale, følelsesmæssige og sansemæssige input på en anden måde end jævnaldrende børn og unge uden autisme, og de har derfor en særlig måde at opleve, forstå, sanse, føle, kommunikere med og erkende verden på.

Kernesymptomer

Socialt samspil

Afvigelser i socialt samspil viser sig som udfordringer ved at indgå i eller opretholde personlige relationer, mangelfuld eller nedsat evne til at afkode sociale situationer og tilpasse sin egen adfærd hertil. Der kan eksempelvis ses fravær af normalt forventede sociale reaktioner fx manglende reaktion, hvis nogen omkring én er ked af det.

Børn med autisme har ofte udfordringer med at forstå andres følelser, samt at forstå og give udtryk for sine egne tanker og følelser. Det er vigtigt at have dette i baghovedet, når du skal inddrage barnet med autisme. Her er det væsentligt, at du formår at skabe rammer, hvor barnet støttes i at udtrykke sine egne tanker og følelser samt får støtte til at oversætte andres adfærd, handlinger.

Kommunikation

Vanskelighederne med kommunikation kan komme til udtryk på meget forskellig vis, og barnet kan derfor både have vanskeligheder koblet til at forstå og fortolke andres kommunikation, at udtrykke sig i samspil med andre og med at bearbejde kommunikation. Vanskelighederne med kommunikation kan fx ses som manglende eller begrænset talesprog, begrænset brug af nonverbal kommunikation eller gestikulation, nedsat sprogforståelse, manglende aflæsning og tolkning af nonverbal kommunikation, anderledes brug af ord og sætninger, fx gentagelser eller valg af andre ord/sprog/udtryk end jævnaldrende.

Afhængig af funktionsniveau vil barnet med autisme ofte forstå indholdet i en samtale mere konkret og bogstaveligt end andre og ikke i samme grad lægge mærke til de følelsesmæssige og sociale nuancer i samtalen. I nogle tilfælde kan barnet komme til at

virke uengageret eller følelsesmæssigt distanceret under samtaler, hvilket skyldes barnets udfordringer med kommunikation og socialt samspil og således ikke er udtryk for mangel på empati.

Udfordringerne med kommunikation har direkte betydning for, hvordan barnet indgår i dialog med sine omgivelser. Det er du derfor nødt til at tage højde for, når du vil inddrage barnets perspektiv i sagsforløbet. Det er vigtigt, at du som sagsbehandler tilrettelægger en ramme for samspillet og tilpasser din dialog med barnet med henblik på at kompensere for barnets kommunikative vanskeligheder.

Forestillingsevne og adfærd

Forestillingsevnen er evnen til at kunne danne tanke-billeder, fx et tankebillede af en bestemt følelse, eller af at udføre bestemte handlinger. Forestillingsevnen knytter sig til erfaringer, kommunikation og hukommelse. Forestillingsevnen er en forudsætning for, at et barn kan forudsige indholdet af en situation og tilpasse sin adfærd og sine forventninger realistisk til situationen.

Den nedsatte forestillingsevne betyder, at du kan opleve, at børn og unge med autisme ofte er mindre fleksible i deres tænkning og har brug for tydelig struktur og forudsigelighed. Du skal derfor sørge for at skabe en ramme for inddragelse, der kan kompensere for barnets vanskeligheder.

Hos børn med autisme ser man ofte adfærd, som er præget af gentagelser og faste rutiner, som nødtigt ændres. Hos nogle børn med autisme ses yderligere en adfærd, der består af gentagne og stereotype motoriske bevægelser, fx usædvanlige hånd- og fingerbevægelser eller stillinger, eller gentagne kropsbevægelser mv.

Børn og unge med autisme kan også have særlige interesser, som de går meget op i. Særinteresserne kan være med til at give glæde og tryghed. Hvis sagsbehandleren viser reel interesse og engagement i den unges særinteresse kan disse nogen gange være med til at understøtte samspil og dialog.

Øvrige udfordringer

Ud over ovenstående diagnostiske kernesymptomer kan børn med autisme også have vanskeligheder koblet til basale funktioner som sanser eller motorik. Igen er det her individuelt, hvilke styrker og udfordringer det enkelte barn har.

En stor del af børn med autisme har dog en anderledes sensorisk profil, hvor deres nervesystem registrerer og bearbejder sansemæssige indtryk anderledes. Børn med autisme kan både være særligt påvirkelige i forhold til sanseindtryk, men kan også have nedsat reaktion på sansemæssige indtryk. Udfordringerne med sanserne kan knytte sig til bl.a. høre-, syns-, lugte-, berørings- og følesansen, og sansepåvirkningerne kan både opleves generende men også behagelige. Det kan eksempelvis være lyden fra en samtale i et andet rum eller lyde fra maskiner i nærheden, der generer, mens en særlig ringelyd opleves som beroligende.

Komorbiditet

Autisme optræder ofte samtidigt med andre psykiske eller somatiske tilstande. Hyppigt forekommende komorbiditeter hos børn og unge med autisme er: ADHD, Stress, angst og depression, Tics, Tourettes syndrom og OCD, Epilepsi samt nedsat kognitivt funktionsniveau.

Samlet set har børn med autisme ofte udfordringer i forhold til:

- › evnen til at forstå og indleve sig i egne og andres tanker og følelser (mentaliseringssevne – Theory of mind)
- › evnen til at forstå mening, sammenhæng og kontekst (børnene har detaljefokus – nedsat central kohærens)
- › evnen til at planlægge, organisere og være fleksibel (eksekutive funktioner)

Udfordringerne relateret til socialt samspil, kommunikation og adfærd gør, at børn med autisme bl.a. oftest har brug for forudsigelighed og tydelighed for at kunne føle sig trygge i en verden, de har svært ved at afkode.

Ud over de autismspecifikke vanskeligheder er det helt afgørende at tage hensyn til alder, modenhed og samlede funktionsniveau. Det er derfor vigtigt, at du som sagsbehandler har en generel viden om autisme, men også konkret viden om det enkelte barn, for at kunne tilrettelægge og tilpasse hensynsfuld inddragelse af barnet eller den unge med autisme i egen sag.

Hvis du vil læse mere om autisme eller om nogle af de problemstillinger, der særligt gør sig gældende for børn og unge med autisme, samt deres familier, kan du læse mere her:

Om autisme

<https://socialstyrelsen.dk/handicap/autisme/om-autisme>

<https://vidensportal.dk/handicap/born-med-autisme>

Autisme og skolefravær

<https://socialstyrelsen.dk/handicap/autisme/temaer/autisme-og-skolefravaer>

Autisme og isolation

<https://socialstyrelsen.dk/nyheder/2019/ny-inspiration-til-dig-der-arbejder-med-unge-voksne-med-autisme>

Autisme og uddannelse/beskæftigelse

<https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/vidensplatform-om-handicap-og-beskaeftigelse/handicapgrupper/autisme-og-beskaeftigelse>

Inddragelse af barnet med autisme

Indhent viden om barnets forudsætninger

For at skabe en hensigtsmæssigt ramme for inddragelse af barnet skal du indhente viden om barnets forudsætninger, som kan give dig et skærpet blik for barnets særlige ressourcer, udfordringer og behov. Den viden skal du anvende, når du skal tilrettelægge din inddragelse af barnet.

Viden om barnet kan afdækkes gennem dialog med forældre eller andre voksne, der indgår i barnets nære hverdagsliv. De kender barnet godt, og gennem dem kan du få adgang til vigtig viden om barnet, som du kan bringe i spil i dit arbejde. Andre kendte voksne kunne eksempelvis være en lærer, pædagog, støttekontaktperson eller bedsteforældre. Relevant viden om barnet kan også afdækkes gennem tidligere sagsakter og dialog med øvrige fagprofessionelle, der har kendskab til barnet.

I nogle sammenhænge kan du opleve, at forældre er usikre på, hvorfor deres barn skal inddrages, og om det er hensigtsmæssigt, at deres barn inddrages. Der er eksempelvis risiko for, at barnets perspektiv fx ikke inddrages i sager vedrørende aflastning efter serviceloven § 44, jf. § 84, af forskellige årsager, herunder at aflastningen af forældre og sagsbehandlaren ses som en kompenserende ydelse, der bevilges af hensyn til den samlede families behov, og at barnet derfor ikke skal inddrages.

I de tilfælde er det vigtigt, at du forholder dig oprigtigt nysgerrigt og åbent over for forældrenes perspektiv, ligesom det er vigtigt, at du informerer dem om, hvorfor du vurderer, det er relevant at inddrage barnets stemme. Din gensidige dialog med forældrene kan lede til, at I opnår en fælles forståelse for, at det kan være hensigtsmæssigt og i barnets tarv at inddrage barnet. Desuden bør I sammen forholde jer til, hvordan barnets perspektiv alternativt kan inddrages.

Planlæg med afsæt i barnets behov

For at skabe de bedste rammer for, at et barn med autisme kan udtrykke sit perspektiv, skal du planlægge din inddragelse af barnet med afsæt i viden om barnets udfordringer, ressourcer og behov. Det er vigtigt både i din forberedelse, under selve inddragelsen og i din opfølgning på inddragelsen af barnet. I din planlægning er det også væsentligt, at du trækker på din generelle viden om autisme.

Det er vigtigt, at du med afsæt i viden om barnet vælger en metode, der matcher barnet, og at du samtidig sørger for at planlægge en proces og tilpasse den valgte metode med afsæt i barnets forudsætninger. Desuden er det vigtigt, at du sørger for at skabe en tryk ramme for barnet.

Vælg en metode, der matcher barnet

Med afsæt i din viden om barnet bør du foretage en faglig vurdering af, hvilken metode der matcher barnets forudsætninger og dermed er mest hensigtsmæssig at anvende, når du skal inddrage barnets perspektiv.

Du kan anvende metoder, hvor du opnår adgang til henholdsvis:

- › barnets egne artikulerede holdninger.
- › et tilstræbt indefra-perspektiv.

Barnets egne artikulerede holdninger

Når du arbejder med at inddrage barnets egne artikulerede holdninger, så handler det om at give ordet til barnet selv for derved at få direkte adgang til barnets egne holdninger, oplevelser og ønsker.

Du skal her være opmærksom på, at barnets artikulerede holdninger kan komme til udtryk på andre måder end gennem verbalt sprog. Samtale og spørgeskema er eksempler på metoder, der giver dig direkte adgang til barnets egne artikulerede holdninger.

Et tilstræbt indefra-perspektiv

I nogle situationer vil du vurdere, at det ikke er muligt at opnå et indefra-perspektiv. Det kan eksempelvis være, at det ikke er muligt som følge af barnets kognitive eller kommunikative funktionsniveau, eller at barnet ikke har lyst til at bidrage med sine synspunkter.

I de tilfælde kan du arbejde med at få indirekte adgang til barnets perspektiv. Det kan ske ved, at voksne forsøger at sætte sig i barnets sted og forstå, hvordan det opleves at være barnet i bestemte situationer.

Observation af barnet, eller at du beder barnets kendte voksne om at indtage barnets perspektiv, er eksempler på metoder, som du bevidst kan tilpasse, så de kan være med til at belyse barnets perspektiv fra et tilstræbt indefra-perspektiv.

Et udefra-perspektiv på barnet

I dit arbejde med at bringe barnets perspektiv i spil skal du samtidig være opmærksom på, at voksne også kan indtage et udefra-perspektivet på barnet.

Udefra-perspektivet er kendetegnet ved de voksnes generaliserede forståelser af et barns behov og udviklingsmuligheder. Der kan være forskellige udefra-perspektiver repræsenteret i et sagsforløb. Blandt andet kan du som sagsbehandler repræsentere et bestemt udefra-perspektiv, imens barnets kendte voksne kan repræsentere et andet.

Udefra-perspektiver kan være med til at skygge for, at barnets eget perspektiv får en stemme, der er tydelig nok. Når du anvender en metode til at inddrage barnets perspektiv, skal du derfor altid og løbende være opmærksom på, at egne eller andre voksnes udefra-perspektiver ikke forhindrer, at I får bragt barnets perspektiv i spil. Det gør sig gældende, uanset hvilken metode du vælger.

Når du skal inddrage et barn gennem en samtale, kan der eksempelvis være behov for, at du tydeligt rammesætter for barnets kendte voksne, at formålet med samtalen er at høre barnets perspektiv, og at deres rolle er at understøtte det.

Tilpas den valgte metode

Uanset om du vælger en metode, der indfanger barnets perspektiv direkte gennem barnets egne artikulerede holdninger eller gennem et tilstræbt indefra-perspektiv, så skal du sørge for at tilpasse den valgte metode med afsæt i den indhentede viden om barnets ressourcer, udfordringer og behov og med et blik for, hvad der er dit formål med at inddrage barnet.

I de følgende afsnit kan du finde inspiration til, hvordan du kan arbejde med at tilpasse følgende metoder:

- › Samtale
- › Spørgeskema
- › Observation
- › Andre repræsenterer barnets perspektiv

De enkelte afsnit afspejler og er bygget op omkring særlige opmærksomhedspunkter, som det er relevant, at du forholder dig til, når du skal forberede, gennemføre og følge op på inddragelsen af barnet.

Skab en tryk ramme

Uanset hvilken metode du ender med at anvende, så skal du samtidig forholde dig til, hvordan du løbende skaber en forudsigelig og tryk ramme for barnet.

En forudsigelig ramme danner afsæt for barnets tillid og tryk ved situationen og ved dig som sagsbehandler. Derfor er det eksempelvis vigtigt, at du forud for inddragelse af barnet sørger for tydeligt at rammesætte, hvad der er formålet, og hvad der skal ske, så barnet kan danne sig et billede af, hvad de skal deltage i og hvorfor.

Når du skal skabe en tryk ramme for barnet, er det vigtigt, at du bringer din viden om autisme og din specifikke viden om det enkelte barns udfordringer, forudsætninger og behov i spil i samspillet.

Eksempelvis kan det være vigtigt for et barn med autisme, at samtalen foregår i samme lokale som ved forrige samtale.

Det vil også være med til at sikre en genkendelig ramme for barnet, at det kontinuerligt er den samme sagsbehandler, der varetager barnets sagsforløb. Hvis barnet ikke har opbygget et solidt kendskab til dig som sagsbehandler, så skal du være bevidst om, at børn med autisme kan opleve det som en ukendt og dermed utryk situation.

Samarbejd med kendte voksne

I alle tilfælde kan du arbejde med at skabe en tryk ramme ved at samarbejde med barnets forældre eller andre kendte voksne. De kan hjælpe dig med at skabe en tryk ramme for barnet før, under og efter inddragelsen, ligesom de kan være med til at støtte barnet i at indgå i samspillet. Eksempelvis kan du bede dem til at indtage følgende rolle henholdsvis før, under og efter inddragelsen af barnet:

- › Før: Forberedelse af barnet på den forestående situation med afsæt i din rammesætning af mødet ud fra de 10 H'er eventuelt understøttet af en social historie
- › Under: Støtte til barnet til at give udtryk for sine synspunkter og at tolke barnets signaler
- › Efter: Hjælp til barnet til at oversætte indholdet af mødet

Du bør sørge for at aftale med den kendte voksen, hvordan I fordeler roller og ansvar mellem jer før, under og efter inddragelsen af barnet.

CASE

Linda er 14 år gammel og er diagnosticeret med Aspergers syndrom. Linda har brug for tydelig struktur og forudsigelighed, eksempelvis ved at blive forberedt på kommende aktiviteter og indhold.

Linda har gennem hele sin skolegang haft mange skoleskift, og siden 5.klasse har hun haft en meget sporadisk kontakt til skolen. Efter sommerferien startede Linda i en ny klasse, men nu er hun begyndt at have mere og mere skolefravær.

Der aftales børnesamtale med Linda ift. af afdække årsager til skolefraværet. Sidste gang Linda havde en samtale med sagsbehandleren, foregik det online, da det blev vurderet, at dette ville være mindre belastende for Linda end direkte fysisk kontakt. Denne gang vurderes det, at sagsbehandleren og Linda godt kan mødes. Det aftales, at Linda tager en bisidder med til samtalen, som bl.a. kan være med til at gøre samtalen mere tryk.

Forud for samtalen sender sagsbehandleren dagsorden til Linda og Lindas forældre, hvor spørgsmålene og emnerne de skal omkring til børnesamtalen står beskrevet, så Linda er forberedt. Derudover står der bl.a. også, hvor de skal mødes, med et billede af det konkrete mødelokale, de skal sidde i.

Forskellige metoder til inddragelse af barnets perspektiv

Samtale

Samtalen er en blandt flere måder at inddrage barnet på. Samtalen kan have forskellig karakter alt efter formålet. I myndighedsarbejdet kan formålet være at undersøge, afdække, give informationer og støtte barnet eller den unge. Ofte sker samtalen som led i, at du som sagsbehandler skal undersøge og afdække en given problemstilling nærmere, vælge en indsats og/eller følge op. Uanset formålet skal samtaleform og indhold altid tilpasses barnets kognitive og kommunikative kompetencer samt de eventuelle autismespecifikke udfordringer.

I alle samtaler med børn og unge er det væsentligt, at du overvejer, forbereder og formidler formålet med samtalen, din opgave som myndighedsrådgiver og barnets rettigheder. For at du kan få adgang til barnets perspektiv, er det ligeledes vigtigt, at du udviser omsorg, er autentisk og nærværende i kontakten, og at du oprigtigt lytter til og er nysgerrig på at forstå barnets perspektiv.

Når du som sagsbehandler ønsker at inddrage et barn eller ung med autisme gennem samtale, er der en række faglige opmærksomhedspunkter, som kan understøtte, at kommunikationen og mødeformen imødekommer barnet eller den unges behov.

I dette afsnit præsenteres 10 opmærksomhedspunkter til før, under og efter samtalen. Opmærksomhedspunkterne er ikke udtømmende og skal altid anvendes ud fra viden om det konkrete barn.

Faglige opmærksomhedspunkter før samtalen

Afdæk og forbered kommunikationsform med afsæt i barnets behov og forudsætninger

Forud for mødet er det vigtigt at forberede samtalen, således at forudsætningerne for at mødes og tale med barnet er tilstede. Anvend den viden, du har og har indhentet om barnets behov og forudsætninger. Du kan endvidere overveje og forberede følgende:

- › Er der brug for, at konkrete spørgsmål til barnet er lavet og sendt ud på forhånd?
- › Er der behov for, at kommunikationen på mødet understøttes visuelt?
- › Er der særlig spørgeteknikker, der kan fremme kommunikationen? Det kan eksempelvis være, at for åbne spørgsmål bliver for abstrakte, og at barnet dermed svarer på noget helt andet end det, du spørger til. Stil derfor gerne meget konkrete og situationsbundne spørgsmål, og uddyb eller spørg mere konkret ind, så det sikres, at I har forstået hinanden.
- › Det kan også være at mødet skal holdes virtuelt?

Tilpas antallet af mødedeltagere

Ved planlægning af et møde er det væsentligt at tilpasse eller begrænse antallet af mødedeltagere, da det kan være med til at reducere kompleksiteten på mødet for barnet/den unge med autisme. Inviter derfor kun de mødedeltagere, som det er meget nødvendigt deltager.

Informér tydeligt i mødeindkaldelsen, hvem der deltager og eventuelt hvorfor. Det er særligt væsentligt i de tilfælde, hvor barnet eller den unge ikke på forhånd kender en mødedeltager. Beslut gerne i samråd med barn og forældre, hvem der deltager på mødet.

Derudover kan du overveje følgende:

- › Hvis barnet kun er med til en del af mødet fx ved start, så kan der eventuelt være få øvrige deltagere i starten og flere deltagere senere på mødet.

Anvend et roligt og rummeligt mødelokale

Ved planlægning af et møde er det væsentligt at overveje, hvor mødet skal holdes. Du kan med fordel involvere barnet/den unge i valget af mødested eller spørge forældre/fagpersoner med kendskab til barnet. Det kan eksempelvis være, at det er bedre at holde samtalen i barnets/den unges eget hjem eller på skolen, hvor omgivelserne er kendte.

Derudover kan du overveje følgende:

- › Er der et egnet lokale med begrænsede sanseindtryk?
- › Hvordan kan forstyrrende støj reduceres, fx folk, der kommer ind i mødelokalet undervejs, eller lyde på gangen?
- › Er der behov for, at barnet medbringer sansemotorisk legetøj, eksempelvis stressbold?
- › Skal der eventuelt tages et billede eller et videoklip af mødelokalet, og skal det sendes ud sammen med en dagsordenen?

Lav mødeindkaldelse med tydelig dagsorden og spørgsmål

Når du skal lave en mødeindkaldelse med dagsorden, er det vigtigt, at den kan være med til at forberede barnet på mødet og samtalen. Du kan eksempelvis anvende de 10 H'er til dette formål – se under inspiration til redskaber.

Piktogrammer er billeder, symboler eller tegnninger, der illustrer begreber eller objekter.

Piktogrammer eller billeder/fotos kan hjælpe barnet med at kommunikere, mentalisere og forstå sammenhængen. Nogle børn og unge med autisme trives med piktogrammer, mens andre foretrækker visualisering ved billeder eksempelvis fundet på internettet.

Overvej endvidere følgende:

- › Skal invitationen og dagsorden sendes ud i et brev og eventuelt understøttes med visuel kommunikation såsom billeder, tegninger eller andre piktogrammer?
- › Skal mødeindkaldelsen ske via eller suppleret med telefonopkald eller ved at mødes med barnet?
- › Kan det være en god ide at sende et billede af dig selv, så barnet er forberedt på, hvem det skal mødes med, og hvem der er afsender af invitationen?
- › Er der nogen kendte voksne, du kan bede om at gennemgå mødeindkaldelsen med barnet og forberede barnet inden mødet?

Du kan eventuelt se og læse mere om piktogrammer her: *Hjælpe midler til strukturering af forløb, aktiviteter og personlige mål*

<https://hmi-basen.dk/r4x.asp?linktype=iso&linkinfo=22273301>

Inviter en ledsager eller bisidder med til mødet

Det er vigtigt at invitere en kendt voksen, fx en ledsager eller bisidder, med til mødet, hvis barnet har behov for det. For nogle børn og unge kan det være vanskeligt at udtrykke sig, få sagt det, de gerne vil, og forstå formålet med samtalen og sagsbehandlerens rolle. Dette kan for børn og unge med autisme blive forstærket af eventuelle vanskeligheder med kommunikation og socialt samspil.

En ledsager med kendskab til barnet kan være med til at forberede barnet, bidrage til at skabe motivation og tryghed, støtte barnet i kommunikationen og hjælpe til at tolke barnets signaler undervejs. Den voksne kan også hjælpe barnet efter mødet.

Faglige opmærksomhedspunkter under samtalen

Tilpas samtalens varighed

Husk at tilpasse samtalens varighed i forhold til barnets behov. Nogle børn og unge med autisme kan have vanskeligheder med at bevare koncentrationen i længere tid. Andre kan have behov for lang svartid grundet en længere forarbejdnings- og tænkeperiode. Overhold den planlagte tid som angivet i dagsorden, oplys barnet om tidsrammen, og anvend eventuelt et ur eller timetimer, som barnet kan se og følge med på. Juster tidsrammen i overensstemmelse med barnet, eksempelvis hvis barnet på selve dagen udtrykker eller viser tegn på lavt energiniveau. Du kan eventuelt anvende et humor- eller energibarometer som redskab.

Overvej ligeledes at indlægge ekstra tid, så mødet kan udvides, hvis barnet ønsker det. Det kan eksempelvis være, at du på forhånd har aftalt med barnet, at du til sidst i samtalen spørger, om det er okay, at I taler sammen fem minutter mere.

Anvend en kendt, konkret struktur og kommunikation tilpasset barnets behov

Indled gerne mødet på en måde, der kan konkretisere formålet, form og indhold. Her kan du med fordel anvende nogle af de 10 H'er igen. En anden måde at skabe forudsigelighed og struktur på er eksempelvis ved at anvise, hvor barnet skal sidde, og tydeligt vise og fortælle barnet, hvornår der stilles et spørgsmål, som barnet gerne må svare på. Medbring dagsorden til mødet, så barnet kan se, hvad I skal igennem. Sæt eventuelt flueben ved et punkt, når I har været igennem det.

Nogle børn og unge har kommunikationsvanskeligheder i et omfang, der gør, at der er behov for kommunikationsunderstøttende hjælpemidler. Det kan eksempelvis være, at der er behov for visualisering undervejs i samtalen, eller at der skal være mulighed for at skalere konkrete spørgsmål. Nogle børn kan også have vanskeligt ved at forstå ironi og særlige talemåder, hvorfor det kan være godt at undgå at bruge dette. Tal tydeligt og præcist, og vær konkret. Øjenkontakt er ligeledes noget, der kan være vanskeligt, og nogle børn oplever det eksempelvis også ubehageligt. Du bør derfor tage højde for dette og ikke forvente, at samtalen skal foregå med direkte øjenkontakt.

Vær undervejs i samtalen i øvrigt opmærksom på at afvente svar og ikke stille nye spørgsmål, hvis barnet har brug for ekstra tid. Endvidere at barnets motivation og muligheder for at indgå i samtalen også afhænger meget af, hvordan dagen i øvrigt har været.

Vær opmærksom på sansemæssige udfordringer og interesser

Vær gerne opmærksom på barnets eventuelle sansemæssige udfordringer undervejs i mødet. Det kan eksempelvis være, at barnet har udfordringer med særlige lyde, visuelle indtryk og lugte, og at der i så fald skal tages højde for dette. Omvendt kan der også være sensoriske input, der opleves behagelige for barnet. Barnet kan også have sansemæssige udfordringer ift. berøring, som gør, at du fx ikke skal lægge en hånd på barnets skulder undervejs i samtalen.

Det er ligeledes en god ide at være opmærksom på barnets interesser og særinteresser både for at skabe tillid til og motivation hos barnet, men også fordi særinteressen og at tale om denne kan give barnet ro og tryghed. Hvis du ikke kender til barnets interesser, eller hvad der aktuelt optager barnet, kan du eventuelt kontakte barnets forældre eller andre med kendskab til barnet forud for samtalen, således at det er muligt at tale ud fra et fælles tredje, som for barnet er velkendt og trygt.

Vær opmærksom på, om barnet udviser tegn på at være overudfordret

Det kan være stressende for børn og unge at indgå i en samtale med en sagsbehandler, og dette gælder især også, når barnet har autisme. Vær derfor opmærksom på, om barnet udviser tegn på at være overudfordret. Lav eventuelt, hvis muligt, en strategi sammen med barnet om, hvordan det kan vise signal om, at det har brug for en pause, eller for, at samtalen stopper. Aftal fx et stop-/pausesignal. Ikke alle børn og unge kan selv vurdere, om de behøver en pause, og derfor kan det også være nødvendigt, at du beslutter det. Du kan også indlægge pauser, som på forhånd fremgår af dagsordenen.

Hvis barnet har en ledsager eller bisidder med til samtalen, kan denne også være med til at være opmærksom på barnets signaler.

Vær endvidere opmærksom på at have en plan for, hvordan mødet kan afsluttes måske hurtigere end forventet, men stadig på en god og anerkendende måde.

Faglige opmærksomhedspunkter efter samtalen

Udsend et tydeligt brev efter samtalen, og/eller hold et kort opfølgende møde

Efter samtalen er det vigtigt at være opmærksom på, at barnet eller den unge kan stå tilbage med mange spørgsmål, og også kan have behov for gentagelser.

Sørg derfor for, at barnet eller barnets kendte voksen ved, hvordan de kan kontakte dig, hvis der fx opstår spørgsmål efter samtalen.

Send eventuelt et brev ud tilpasset barnets kommunikationsbehov ligesom før og under samtalen, anvend de samme begreber som tidligere, og beskriv gerne her, hvad oplysningerne fra samtalen skal bruges til, hvem informationerne deles med, og hvornår barnet hører fra dig igen, osv. Hold eventuelt også et kort opfølgende møde, hvor barnet kan kommentere eller stille yderligere spørgsmål.

Beskriv gerne særlige opmærksomhedspunkter fra før, under eller efter samtalen, som en eventuelt ny sagsbehandler skal være opmærksom på. Det kan eksempelvis være, at du erfarede, at barnet/den unge responderede meget positivt på at have modtaget en dagsorden med visuelt understøttelse, hvilket kan være god og vigtig viden for den kommende sagsbehandler.

Spørgeskema

Et spørgeskema kan anvendes til at bringe barnets perspektiv i spil i de tilfælde, hvor sagsbehandleren vurderer, at det er for udfordrende eller på anden vis ikke er hensigtsmæssigt for barnet at deltage i en fysisk eller virtuel samtale. Spørgeskemaet kan også anvendes som supplement til samtalen.

Som sagsbehandler skal du overveje, hvad der er formålet med spørgeskemaet. Her er det relevant at overveje, hvad barnets perspektiv skal være med til at belyse

Spørgeskemaet skal efterfølgende udarbejdes, så det stemmer overens hermed. Sørg for at formulere det i et konkret og tydeligt sprog. Det kan for nogle børn også være en god ide, at der er opstillet konkrete svarmuligheder. Der kan udarbejdes meget konkrete spørgsmål, hvor der spørges til centrale ting i barnets liv, f.eks.: 'Er du glad for at gå til ridning?', 'Kan du lide at gå i 2. klasse?', 'Er der meget larm i din SFO?' Ved behov for svarmuligheder kan du anvende forskellige svarkategorier, eksempelvis 'Ja'/'Nej'/'Ved ikke', forskellige smileys, skala fra 0-10 mv. Visualisering kan også være en god ide.

Af spørgeskemaet bør det fremgå, hvorfor barnet skal besvare spørgeskemaet, og hvad det skal bruges til. Overvej også, om barnet har brug for mere forberedelse.

Det skal overvejes, om der er behov for, at en voksen guider og støtter barnet i at udtrykke sin stemme gennem spørgeskemaet. I det tilfælde skal det overvejes, hvordan den voksne klædes på til opgaven.

Observation

Som sagsbehandler bør du altid overveje, hvordan barnets perspektiv kan inddrages i et sagsforløb.

Det er ikke altid muligt for dig at få adgang til børn og unge med autismes perspektiv direkte gennem en samtale. Det kan eksempelvis være tilfældet, hvis barnet har betydelige vanskeligheder med at kommunikere eller betydelige kognitive vanskeligheder. Her kan en faglig vurdering være, at barnet ikke i tilstrækkelig grad har mulighed for at gøre rede for egen situation og sine holdninger gennem samtale. Det kan også være tilfældet, at du ud fra en faglig vurdering af barnets psykiske situation ikke vurderer, at det er etisk forsvarligt at inddrage barnet gennem samtale.

I de tilfælde kan du alternativt anvende observation som metode og derved indirekte få adgang til barnets perspektiv. Det kan du opnå, ved at du forsøger at sætte dig i barnets sted og forstå, hvordan det opleves at være barnet i bestemte situationer.

Adgang til barnets perspektiv

I en observation kan du arbejde med bevidst at sætte dig i barnets sted og se verden gennem barnets perspektiv. Eksempelvis kan det handle om at forstå barnets reaktioner med blik for den sammenhæng, barnet indgår i, ligesom det er væsentligt at forstå barnets reaktioner i den givne situation gennem et autismeperspektiv.

Perspektivskiftet i en observation er vigtigt, da kan give dig adgang til at forstå barnets perspektiv, så du ad den vej kan inddrage det i din sagsbehandling.

Ved perspektivskifte skal du være opmærksom på, at du aldrig fuldstændig vil være i stand til at se verden gennem barnets øjne. Du vil altid være præget af din egne forståelser, og det skal du altid sørge for at have in mente.

Observation som metode

Observation er en faglig metode, du kan anvende til at opnå viden om børn og unges adfærd og handlinger, og hvordan de er påvirket af den kontekst og det sociale samspil, som de indgår i.

Dine observationer af et barn kan eksempelvis indgå som en del af en faglig udredning eller ved opfølgning på indsatser i forhold til et barn og dets familie.

Ved valg af observation som metode er der nogle fokuspunkter, som du bør være opmærksom på før, under og efter observationen. Eksempelvis er det vigtigt at:

- › Planlægge observationen
- › forberede barn og forældre.
- › beskrive det observerede og sammenhængen nøjert.
- › foretage en adskilt og reflekteret tolkning.
- › overveje behov for supplerende viden.
- › sørge for en tydelig opfølgning til barn og forældre.

FØR OBSERVATIONEN

En observation kan anvendes i flere sammenhænge og med forskellige formål.

Eksempelvis kan det være relevant at foretage en observation i forbindelse med en faglig vurdering. Her kan det både være relevant, at du sætter fokus på barnet som individ eller på barnet i et samspil.

Det kan også være relevant at anvende observation ved opfølgning på en igangværende indsats. Formålet kan her eksempelvis være relateret til de mål, der er opstillet fx i barnets handleplan.

Planlæg observationen

Før en observation skal du beslutte, hvad formålet med observationen er. Derefter kan du planlægge observationen ud fra det formål. I din planlægning kan det være relevant at komme omkring følgende overvejelser:

Hvad, hvor og hvordan skal der observeres?

I din planlægning skal du starte med at afgrænse og beskrive det område af den sociale praksis, som du vil observere. Det kan du gøre ved at besvare følgende spørgsmål:

- › Hvad eller hvem skal observeres?
- › Hvor er det, der skal observeres?

Herefter kan du planlægge selve observationen ud fra, hvad du gerne vil have ud af den. Eksempelvis kan du vælge at strukturere observationen ud fra et observationsskema eller ud fra nogle på forhånd fastlagte fokuspunkter, der relaterer sig til formålet med observationen.

På side 44 kan du finde eksempler på forskellige typer af observationsskemaer.

Hvordan skal observationen foretages?

Du kan indtage forskellige positioner, når du observerer. Du skal nu overveje, hvilken position, der er relevant at indtage i den konkrete observation, som du skal foretage. Her skal du for det første overveje om du skal foretage en direkte eller indirekte observation.

I en direkte observation er observatøren selv til stede i felten. I en indirekte observation foretages observationen via videooptagelser eller lignende.

For det andet skal du overveje om du skal deltage fra en ikke-deltagende eller deltagende position.

Fra en ikke-deltagende position sidder du trukket lidt væk og iagttager situationerne. Den position gør det lettere samtidig nøgternt at notere det observerede. Fra en deltagende position indgår du aktivt som en del af situationen og gør samtidig dine observationer.

I bogen *Socialrådgiverens undersøgelsesmetoder*¹ kan du læse mere om observation som metode og om de fordele og ulemper, der er knyttet til alle de metodiske valg og fravalg.

Forbered barn, forældre og øvrige

Før en observation bør du sørge for at forberede og informere barn, forældre og/eller andre, der indgår i observationen. Den kan være godt at informere om, hvordan du vil foretage observationen, eller give andre informationer, der kan være med til at skabe tryghed og forudsigelighed for barnet.

En observation vil altid påvirke de mennesker, der observeres. Du skal derfor balancere, hvor meget information du skal give. Spørg eksempelvis dig selv, hvad der er nødvendigt og relevant at informere om, for at observationen kan gennemføres hensigtsmæssigt? Og hvad der er mindre relevant?

¹ Lars Aagerup og Tine Nielsen, 2018. *Socialrådgiverens undersøgelsesmetoder*, Hans Reitzels Forlag, 2018

UNDER OBSERVATIONEN

Beskriv nøgternt sammenhængen og det observerede

Du bør beskrive, hvordan observationen er foretaget, så du selv og andre har mulighed for efterfølgende at sætte sig ind i sammenhængen. Her er det eksempelvis relevant, at du beskriver:

- › den valgte observationsmetode.
- › den kontekst, som observationen er foretaget i.
- › eventuelt egne forforståelser, som potentielt kan påvirke observationen.

En observation er ikke en 100 pct. objektiv sandhed, men et bud på én opfattelse af virkeligheden. Det hænger sammen med, at dine forforståelser altid vil påvirke observationen.

For at få bedre adgang til barnets perspektiv kan du under din observation være opmærksom på at deltage fra en position som mindst mulig voksen. Det kan du konkret gøre ved at sætte dig i børnehøjde og hele tiden forsøge at indtage barnets position under observation.

Du bør også under observationen være bevidst om dine forforståelser og sørge for at beskrive det, der sker, så nøgternt som muligt og fri af dine egne tolkninger og årsagsforklaringer.

EFTER OBSERVATIONEN

Foretag en adskilt og reflekteret tolkning

Du bør efter observationen foretage en tolkning med afsæt i de observationer, du har skrevet ned. Tolkningen bør stå tydeligt adskilt fra beskrivelsen af det observerede, da det skaber gennemsigtighed for andre.

For at skabe en mere nuanceret forståelse af det observerede kan du også vælge at invitere andre til at bidrage med deres tolkning af det observerede.

Overvej behov for supplerende viden

Da verden er dynamisk og foranderlig, bør du også forholde dig til, at de observationer, du foretager, er udtryk for et fastfrosset øjebliksbillede af virkeligheden. Samtidig skal du forholde dig til, at en observation ikke er en 100 pct. objektiv sandhed, men et bud på én – nemlig din – opfattelse af virkeligheden.

Det gør, at du løbende bør forholde dig til:

- › om den indsamlede viden fortsat er aktuel.
- › om der er behov for at indsamle supplerende viden via andre metoder.

Sørg for en tydelig opfølgning til barn og forældre.

Som opfølgning på observationen skal du sørge for at formidle observationen og tolkningen af observationen til barn og forældre. Det er også vigtigt, at du fortæller dem, hvorvidt og hvordan observationen får betydning ind i den samlede sagsbehandling.

Andre repræsenterer barnets perspektiv

I dette afsnit præsenteres det, hvordan du kan invitere andre til at indtage barnets perspektiv.

Gennem den tilgang får du indirekte adgang til et bud på barnets perspektiv gennem andres forsøg på at sætte sig i barnets sted og repræsentere dets perspektiv.

Du kan vælge at anvende metoden, hvis du fx vurderer, at det ikke er hensigtsmæssigt eller muligt at bringe barnets egen stemme i spil.

Det er vigtigt at dem, som du inviterer til at indtage barnets perspektiv, er voksne med et nært kendskab til barnet. Det kan eksempelvis være barnets forældre, primære pædagog på tilbuddet eller andre med et indgående kendskab til barnet.

Du kan bede dem indtage barnets perspektiv ved eksempelvis at spørge:

- › Hvad ville Louis sige til det, hvis han var til stede i rummet?
- › Hvordan kan man forstå den situation, I beskriver, hvis man satte sig i Louis' sted?

Du kan også anvende metodiske greb, der kan være med til at understøtte, at barnets perspektiv bringes i spil. Eksempelvis arbejder en kommune med at lægge et billede af barnet på bordet, og så spørger de med henvisning til billedet løbende ind til barnets perspektiv.

Ved systematisk at spørge ind til barnets reaktioner i bestemt situationer kan du også være med til at belyse barnets perspektiv. Det kan du eksempelvis gøre ved systematisk at spørge ind til, hvordan barnet reagerer ved aflevering i børnehaven, i aflastningstilbuddet, i samspillet med fysioterapeut, etc., hvis dit formål er at afdække, hvordan barnet reagerer i overgange.

Når andre forsøger at sætte sig i barnets sted og udtrykke barnets perspektiv, bør du altid være opmærksom på, at det er udtryk for et bud på én opfattelse af virkeligheden. Det er ikke givet, at det er i overensstemmelse med barnets reelle perspektiv, jf. afsnittet *Et udefra-perspektiv på barnet*. Derfor bør du også altid overveje at bringe andre metoder i spil og derved supplere den indhentede viden.

Redskaber til inddragelse

Der findes en række redskaber, som er nyttige, når det handler om inddragelse af børn og unge med autisme i egen sag.

I det følgende kan du finde inspiration til redskaber, som du kan anvende, når du skal inddrage barnet gennem:

- › samtale.
- › spørgeskema.
- › observation.

Nogle af redskaberne, der præsenteres til inspiration er udviklet lokalt af eksempelvis kommuner og VISO-specialister, der lokalt har udviklet redskaber målrettet børn og unge med autisme.

Andre redskaber er tilgængelige online og en del af socialfaglige udredningsmetoder og fx fra Integrated Children System (ICS).

For at vurdere, hvilke redskab du kan anvende, vil det altid være nødvendigt at foretage en individuel konkret og faglig vurdering af, hvorvidt det enkelte redskab er hensigtsmæssigt at anvende i forhold til det enkelte barn eller den enkelte unge med autisme.

Samtale

De 10 H'er

De 10 H'er er et redskab, der kan være med til at tydeliggøre indhold, krav og forventninger i en given situation, eksempelvis en børnesamtale. Børn og unge med autisme har ofte udfordringer med de eksekutive funktioner og kan derfor have gavn af, at du som sagsbehandler har forberedt de 10 H'er til barnet.

- › Hvad skal jeg lave? *indhold*
- › Hvorfor skal jeg lavet det? *meningsdannelse*
- › Hvornår skal jeg lave det? *tidspunkt*
- › Hvor skal jeg lave det? *hvor og hvorhenne og placering*
- › Hvem skal jeg lave det med? *person*
- › Hvordan skal jeg lave det? *metode*
- › Hvor længe skal jeg lave det? *tidsperspektiv*
- › Hvad skal jeg lave bagefter? *indhold*
- › Hvem kan hjælpe mig, hvis jeg får brug for hjælp, og hvordan kommunikeres behovet for hjælp? *tryghed*
- › Hvordan ved jeg, at jeg har brug for hjælp? *tryghed*

Kilde Lets visualize "De 10 H'er"

De 10 H'er er tilgængelige i forskellige versioner online.

Du kan finde én version her:

https://letsvisualize.dk/Storage/plugin_files/dynamic/uploads/56/11_De_10_Her.pdf

Inspiration til forberedende og afsluttende børnebrevve med visuel understøttelse

Børnebrevve kan være med til at forberede og give viden om, hvad der skal ske til en børnesamtale, og hvad der sker bagefter. Forberedelsen kan være afgørende for, at barnet eller den unge ønsker eller kan del- tage i samtalen.

I brevene kan du se, hvordan børnebrevvene kan udformes, så det un- derstøtter børn og unge med autisme, alt efter den enkeltes behov.

Eksempel på forberedende børnebrev:

Kære Magnus

Jeg hedder Sofie. Jeg er din sagsbehandler i kommunen, og jeg arbejder med at tale med børn.
Jeg skal sammen med dine forældre og din skole undersøge, hvordan du kan få det allerbedst i skolen og derhjemme.

Derfor skal du til samtalen tale med mig om, hvordan du har det i skolen og derhjemme.

Vi skal snakke sammen hjemme hos dig i 20 minutter.

Hvis du får brug for en pause, kan du sige: **PAUSE**
"Jeg har brug for en pause".

Hvis du ikke har lyst til at snakke mere, kan du sige: "Stop".

Jeg glæder mig til at møde dig.

Mange hilsner fra
Sofie

Hej ZZ

Jeg hedder *Navn*
Jeg arbejder for noget, der hedder VISO.

Jeg har været til et møde sammen med dine plejeforældre, og X og Y fra skolen.

Mødet handlede om, hvordan du har det med dine klassekammerater og dine online-venner.

Vi aftalte på mødet, at jeg skulle have en samtale med dig om dette. Du kan se et foto af mig nedenfor.

Emnerne, vi skal tale om i samtalen, er altså:

- venner i skolen
- venner hjemme
- venner online

VENNER

Jeg har lavet et spørgeskema om emnerne, som jeg vil bede dig om at svare på. Det er okay, hvis du ikke kan svare på alle spørgsmålene. Du må gerne have enten din plejemor eller plejefar med til samtalen og til at hjælpe med at udfylde spørgsmålene.

Samtalen varer ca. 30 min. (= ½ time) og foregår hjemme hos dig.
Samtalen vil foregå den 12. maj, kl. 10-10.30.
Efter vores samtale holder vi møde med dine plejeforældre.

Med venlig hilsen

Navn
Stilling
Sted

Eksempel med på brev med svarmuligheder:

Jeg hedder Heidi

Jeg er ansat i kommunen og arbejder med at tale med børn.

Derfor skal du til samtalen tale med mig om, hvordan du har det i din aflastning og i skolen, og hvad du laver i din fritid.

Vi snakker sammen i 20 minutter. Vi bruger timetimeren til at holde øje med tiden. Hvis du får brug for en pause, kan du sige: "Jeg har brug for en pause".

Hvis du ikke har lyst til at snakke mere, kan du sige: "Stop".

På den næste side kan du se de spørgsmål, som jeg vil stille dig.

Jeg skal bede dig om at skrive dine svar ned.

Der er også en side, hvor dine forældre og din lærer kan give deres svar.

Jeg glæder mig til at møde dig.

Til samtalen vil jeg spørge dig om:

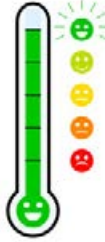
Aflastning

1) Hvad kan du godt lide at lave, når du er i aflastning?
Dit svar: _____

2) Hvad kan du ikke så godt lide at lave, når du er i aflastning?
Dit svar: _____

3) På en skala fra 1-10 (hvor 1 er 😊 og 10 er ☹️): Hvor godt kan du lide at være i aflastning?
Dit svar: _____

Skolen

1) Hvad kan du godt lide at lave i skolen?
Dit svar: _____

2) Hvad kan du ikke så godt lide at lave i skolen?
Dit svar: _____

3) På en skala fra 1-10 (hvor 1 er 😊 og 10 er ☹️): Hvor godt kan du lide at være i skolen?
Dit svar: _____

Eksempel på et brev, der kan sendes efter samtalen:

Børne-/ungesamtale – Hvad sker der nu?

I dag har du haft en børnesamtale sammen med din sagsbehandler:

Vi har talt om:

Hjem

Skole

Aflastning

Fritid

Jeg går tilbage på mit kontor, og det, der sker nu, er, at jeg skal:

skrive de ting, vi har talt om, ind på min på computer.

undersøge _____

holde møde med _____

Disse personer får at vide, hvad vi har talt om i dag:

Mor

Far

Skole/institution

Aflastningsfamilie/aflastningspersoner

Bosted/plejefamilie

Hører du fra mig igen?

Ja – Hvornår: _____

Nej

Spørgsmål?

Til brevet kan også være et brev til barnets forældre, hvor der står:

"Når dit barn har skrevet sine svar ned, vil jeg bede dig om følgende:

1. Kig på dit barns svar
2. Reflekter over, om du/I har noget at tilføje, uddybe og nuancere til dit barns svar.
3. Skriv dine overvejelser ned."

Sociale historier

I forberedelsen af barnet på børnesamtalen kan det i nogle situationer være givtigt, at fagpersoner fx i skolen eller forældre udarbejder en social historie.

Sociale historier er skrevne fortællinger, der giver barnet/den unge viden om og forståelse for elementer i sociale situationer, oplevelser og forventninger. De sociale historier kan hjælpe barnet/den unge med at danne indre billeder af en situation, af noget, der skal ske, og af, hvad andre tænker omkring situationen. Historierne tager højde for eventuelle udfordringer med forestillingsevnen, Theory of mind og de kommunikative udfordringer, der kan være i spil. Historien kan også være med til at belyse, hvad man kan gøre, sige og tænke på i sådan en situation. En social historie skrives normalt i "jeg-form", som om det er barnets egne tanker, og så beskrives omgivelsernes perspektiv i 3. person. For lidt større børn og unge kan det dog være svært at acceptere brugen af "jeg-form", og man kan derfor med fordel anvende et almindeligt "brev-sprog", f.eks. skrive: "Kære xx." og så bruge "du/dig".

En social historie skal målrettes barnets forudsætninger mht. længde og antal skrevne ord. Måske skal det være med flere tegninger end ord, og måske skal der sættes billeder på af noget der interesserer barnet for at fange interessen. Den voksne kan læse historien op for barnet, eller barnet kan selv læse den.

Du kan eventuelt læse mere om sociale historier her:

https://emu.dk/sites/default/files/2020-02/2_udviklingsredskab_elever%20med%20autisme_Tilg%C3%A6ngelighed.pdf

Eksempel på en social historie til en 8-årig om at skulle til en børnesamtale:

"Jeg hedder Marcus. Jeg er 8 år gammel. Jeg går på Bøgeskolen, og jeg bor hjemme hos min mor og far. Jeg har været på sygehuset til nogle forskellige undersøgelser, og der har jeg fået af vide, at jeg har autisme. Fordi jeg har autisme, kan det nogle gange være svært for mig at finde ud af, hvad der skal ske, eller hvad jeg skal gøre f.eks. i timerne i skolen eller når jeg leger med andre. Så kan jeg blive bange og ked af det, og det kan også være jeg kommer til at slå. Jeg bliver ked af det, når jeg er kommet til at slå.

Min mor og far vil gerne hjælpe mig med de ting, der er svære. Derfor er de sammen med Kirsten fra kommunen ved at finde ud af, hvordan de kan hjælpe mig, så jeg ikke bliver ked af det.

Kirsten er socialrådgiver. En socialrådgiver skal både snakke med de voksne og med børnene, der har det svært, for at finde ud af, hvordan hun kan hjælpe dem. Derfor skal hun snakke med både min mor og far og med mig.

Kirsten vil gerne holde en børnesamtale med mig. Det betyder, at hun kommer på besøg for at se, hvor jeg bor, og så vil hun gerne høre om, hvad jeg laver derhjemme og i skolen. Hun vil også gerne høre om, hvad der er svært for mig, og hvad jeg er god til. Kirsten vil gerne se mine Pokemón-kort, når hun kommer. Kirsten vil også have et spørgeskema med, som jeg kan krydse af i. Så vil det være nemmere for mig at svare på de ting, hun spørger om. Mor og far må gerne være med til børnesamtalen, og de kan hjælpe med at kigge på spørgeskemaet, inden Kirsten kommer. Så ved jeg, hvad der står i det."

Kilde: Den sociale historie er udarbejdet af Autismecenter Nordbo

Samtalekuffert

I Middelfart kommune har de lavet en samtalekuffert, hvor der er redskaber i, som de oplever kan understøtte børnesamtalen.

I kufferten er der forskellige redskaber, bl.a. redskaber fra *Mentaliseringsguiden**, et konstrueret følelsesbarometer med inspiration fra dialoglinealen (Socialstyrelsen), forskellige bolde til stimulering af sanser, fx følesans og den taktile sans mm., bolde med ansigter, hvor boldene kan medvirke til at understøtte barnet i at udtrykke og tale om følelser.

Inden hver børnesamtale vurderer rådgiveren, hvad der er relevant at medbringe til samtalen – ud fra viden om barnet og dets funktionsniveau mv. Særligt i forhold til børn og unge med udfordringer inden for autismespektret vælger rådgiverne ofte at medbringe meget få redskaber, og ofte materiale, der er visuelt enkelt og konkret.

Kufferten kan bl.a. indeholde følgende:

- › Farveblyanter og papir
- › Små dukker og figurer
- › Forskellige bolde med ansigter: En glad bold, sur bold, grinebold, drillebold, fjollebold og undrebald.
- › Antistress-bolde: Boldene er af forskellig struktur, fx en gennemsigtig blød bold fuld af farvede perler.
- › Materiale fra Signs of Safety/de tre huse/trolden og feen.
- › Et følelseshjul – kan anvendes til at understøtte barnets muligheder for at udtrykke sig og til at tale med barnet omkring de svære følelser.
- › Redskaber fra Mentaliseringsguiden
- › Et vendespil
- › Et konstrueret følelsesbarometer med inspiration fra Dialoglinealen (Socialstyrelsen, 2018).

* Janne Østergaard Hagelquist, *Mentaliseringsguiden*, Hans Reitzels Forlag 2015

Spørgeskema

I nogle situationer kan det være en ide at sende et spørgeskema til barnet eller den unge.

Spørgeskemaet er et visuelt underbygget redskab, der kan hjælpe både sagsbehandleren og barnet med at få indblik i barnets perspektiv. Spørgeskemaet kan bidrage til, at kommunikationen bliver kort og konkret.

Er spørgeskema kan opstilles ved hjælp af udsagn, hvor barnet har mulighed for at krydse af i det, han

eller hun genkender. Udsagnene i spørgeskemaet er hypoteser om, hvad der kunne være på spil, bygget på viden om barnet og på autismedaglig viden om, hvad der er karakteristisk for målgruppen.

Spørgeskemaet kan udfyldes og returneres, eller det kan danne grundlag og være en forberedelse på de spørgsmål, som vil blive stillet til børnesamtalen, og hvor barnet på forhånd har forberedt et svar. Det kan også anvendes i selve samtalen.

Eksempel på et spørgeskema, hvor der fokuseres på hjemmeforhold.

"Om at være hjemme"

Sæt kryds ved det du kan genkende.

Jeg kan godt lide at være alene på mit værelse.

Jeg har bestemte ting, jeg godt kan lide at lave på mit værelse.

Hvad: _____

Jeg vil gerne holde pause for mig selv, når jeg kommer hjem fra skole.

Jeg kan godt lide at være sammen med min familie, når vi laver bestemte ting.

Hvad: _____

Jeg vil gerne spise for mig selv.

Jeg vil gerne spise sammen med de andre i familien.

Jeg bliver irriteret, hvis min bror eller søster tager eller rører ved mine ting.

Jeg kommer nogle gange til at slå de andre hvis...:

Jeg kan godt lide at være sammen med venner / søster

Kilde: Spørgeskemaet er udarbejdet af Autisecenter Nordbo

Eksempel på et spørgeskema, hvor det er fritid og interesser, der spørges ind til.

Sæt et kryds (x) ud for de udtalelser og spørgsmål, der passer på dig.

Min fritid og interesser	
Du har fortalt at dine interesser er: - at tegne - spille PC-spil - Monster high dukker - se tv serier - høre musik - dyr (levende + videoer) - kæreste - venner	
Du har også fortalt at du dyrker dine interesser hver dag.	
Kunne du tænke dig at få flere interesser, du kunne dyrke derhjemme? - Hvilke?	
Kunne du tænke dig at få flere interesser, du kunne dyrke andre steder end hjemme? - Hvilke?	
Hvad skulle der til, for at du kunne dyrke en eller flere interesser andre steder end hjemme?	
Hvad er forskellen på de gode og dårlige dage ift. at dyrke dine interesser?	
Kan dine gode interesser også dræne dig for energi? Hvis ja: hvornår oplever du det?	

Kilde: spørgeskemaet er udarbejdet af Thue Sommer, Langa-gerskolen og VISO-specialist

Dialoglinealen

Dialoglinealen er et fysisk redskab, der har referencer til børnelinealen på den ene side og smileys på den anden side. Linealen kan anvendes i både dialogen med de mindre børn med begrænset verbalt sprog og med større børn og unge samt forældrene.

Linealen kan anvendes til sammen med barn og forældre at drøfte barnets trivsel ud fra det og tydeliggøre, at der kan være både ressourcer og begrænsninger. Linealen kan også anvendes til opstilling af konkrete mål og opfølgning på disse. Det er for eksempel muligt at angive en udvikling ved at flytte en finger, kuglepen eller lignende på linealen, og på den måde kan barnet selv være med til at afdække en udvikling over tid og et ønske om udvikling fremadrettet.

(Socialstyrelsen, 2021)

Du kan læse mere om dialogredskaberne i ICS-metoden her:

<https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling-born-og-unge/ics/materialer-og-redskaber/hjaelpeberedskaber>

De tre huse og Troldmanden og Feen

De tre Huse

De Tre Huse er et samtaleredskab, der findes i Signs of Safety. De Tre Huse kan anvendes, så barnet og den unges egne ønsker og forestillinger om deres liv kommer i fokus.

I Borgercenter Handicap anvendes De Tre Huse, men suppleres fx med visuel understøttelse, når der er behov for dette. Det kan eksempelvis være pikto-grammer til at sætte ind i husene.

Troldmanden og Feen

Troldmanden og Feen er et alternativ til samtale redskabet De Tre Huse, og hermed en anden måde, hvorpå barnets ønsker og forestillinger om deres liv kommer i fokus. Her repræsenterer feen og troldmandens tøj det, der bekymrer, og de problemer, der er. Feens vinger og troldmandens kappe repræsenterer de gode ting og det, der fungerer godt i den unges liv.

Du kan læse mere om redskaberne og øvrige redskaber, der kan understøtte inddragelse her:

Overgangen til voksenlivet for unge med handicap - et inspirationsmateriale

<https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/overgangen-til-voksenlivet-for-unge-med-handicap>

Signs of Safety

<https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling-born-og-unge/netvaerksinddragende-metoder/hvad-er-signs-of-safety>

<https://vidensportal.dk/temaer/Omsorgssvigt/indsatser/signs-of-safety>

Observation

I det følgende kan du finde inspiration til forskellige redskaber, som du kan anvende i forbindelse med en observation. Skemaerne er eksempler på forskellige måder at strukturere en observation på og har forskellige fokus:

- › Generelt struktureret observationskema
- › Individuelt struktureret observationskema
- › Struktureret observation af samspil

Generel struktureret observationsskema (eksempel)

Her præsenteres et eksempel på et generelt struktureret observationsskema, der forsøger at rammesætte nogle af de væsentlige faglige opmærksomhedspunkter, du som fagperson skal være opmærksom på, når du foretager en observation. Eksempelvis har skemaet til formål

- › at bevidstgøre dig om egne forforståelser og betydningen af din tilstedeværelse under observationen.
- › at beskrive konteksten og det observerede.
- › at hjælpe dig til at adskille det observerede fra det tolkede.

Du kan tilpasse skemaet, så det matcher den observation, som du ønsker at foretage. Eksempelvis kan du have brug for at folde mere ud, hvad det er du gerne vil fokusere på i din observation ud fra det formål og genstandsfelt, som du har valgt. Det kan du eksempelvis vælge at integrere i feltet *Observationer*.

FØR	Egne forforståelser	<i>Hvilken viden har du på forhånd om barnet (og forældre) fra andre datakilder fx underretninger, sagsakter, faglige udredninger mv? Hvilke forforståelser har du? Forhold dig til, hvordan din forhåndsviden og dine forforståelser kan have betydning for dine tolkninger.</i>
Under	Observationer	<i>Beskriv de direkte registreringer af en given situation og deltagerne i situationen.</i>
	Konteksten for observationen	<i>Beskriv den kontekst, som observationen finder sted i. For eksempel hvad det er for en strukturel ramme, barnet er i, og hvad forældre/ voksne eller barnet har sagt eller gjort forud for observationen.</i>
	Din tilstedeværelses indflydelse på situationen	<i>Beskriv, hvordan din tilstedeværelse har haft indflydelse på den givne situation.</i>
Efter	Tolkning af det observerede	<i>Tolkning(-erne) af det observerede.</i>

Kilde: Udarbejdet med inspiration fra Aagerup et al., 2018

Individuelt struktureret observationsskema

Her præsenteres et eksempel på et individuelt struktureret observationsskema, hvor der er eksempler på faglige opmærksomhedspunkter, du som fagperson kan være opmærksom på i en individrettet observation. Eksempelvis har skemaet her til formål at strukturere en observation med særligt fokus på barnets trivsel, herunder hvordan barnet oplever at være i et konkret aflastningstilbud.

Du bør altid tilpasse skemaet, så det matcher den observation, som du ønsker at foretage, og så den er relateret til barnets handleplan, eksempelvis hvis der er udarbejdet en handleplan jf. Servicelovens §140.

Skift/overgange	<p>Hvordan reagerer barnet ved</p> <ul style="list-style-type: none"> › aflevering i tilbuddet? › opstart af aktivitet? › afslutning og overgang til ny aktivitet? › ved nye voksne?
Samspil med andre	<p>Hvordan reagerer barnet ved</p> <ul style="list-style-type: none"> › samspil med jævnaldrende? › samspil med kendte voksne? › samspil med nye voksne? › Hvordan indgår barnet undervejs i legen? › Hvordan er barnets reaktioner undervejs? › Lykkes barnet med at give og tage plads? › Etc.
Oplevelse af aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> › Aflevering › Spisesituation › Puslesituation › Legeplads › Fællesrum › Sanserum
....

Kilde: Udarbejdet med inspiration fra Aagerup et al., 2018

Skema til struktureret observation af samspil

Her præsenteres et eksempel på et skema til struktureret observation af samspillet mellem et barn og de øvrige aktører, der indgår i den konkrete situation, der observeres.

Observation af samspil mellem: Pædagog og den unge

Præsentation af:

Situation og kontekst:

Observation af samspillet mellem den unge og pædagogen, imens de skal planlægge indkøb til aftensmaden. De sidder stille omkring et bord og skal til at planlægge, hvad de skal købe ind til aftensmaden.

Tid og sted:

Onsdag den xx.xx.xx. kl. 16.30 på botilbuddet.

Tilstedeværende:

Den unge og pædagogen

Væsentlige forudgående begivenheder:

Den unge har svært ved at forberede og spise mad. Pædagogen og den unge har tidligere talt om, at den unge godt kan lide kylling i karry, burger og hakkebøf.

Navn på tilstedeværende nr. 1: Pædagog	Navn på tilstedeværende nr. 2: Den unge	Navn på tilstedeværende nr. x:
Beskrivelse af første handling i samspillet med de andre:	Beskrivelse af den efterfølgende reaktion/handling i samspillet:	Beskrivelse af den efterfølgende reaktion/handling i samspillet:
(Læner sig frem og spørger med rolig stemme): 'Hvad skal vi købe ind til aftensmaden i dag?'	'Jeg gider ikke lave mad. Jeg skal (ekstra tryk på) ikke have noget.'	
....	

Kilde: Udarbejdet med inspiration fra Aagerup et al., 2018

Organisering, strategisk ledelse og implementering

Hvis man som kommune vil styrke arbejdet med inddragelse af barnets perspektiv i egen sag, er det væsentligt, at man sikrer en strategisk ramme og retning for arbejdet og i relation hertil skaber en organisatorisk ramme, der kan være med til at understøtte, at der arbejdes i den ønskede retning.

Ledelsen i en kommune bør derfor gøre sig strategiske og organisatoriske overvejelser om, hvordan de kan understøtte implementering af inddragelse i praksis. Det kan eksempelvis handle om, at de har en tydelig strategi, som danner ramme og retning for arbejdet, og at der er opbakning fra ledelsen, som omsat i praksis kan være med til at sikre en systematisk praksis for inddragelse, og at inddragelse af barnets perspektiv aktivt finder sted i sagsbehandlingen.

Som ledelse i en kommune kan man eksempelvis vælge at arbejde med et fælles børne- og handlingsplan, som kan danne afsæt for en fælles forståelse af, hvorfor det er væsentligt at inddrage barnets perspektiv i egen sag. Det er også vigtigt, at ledelsen sikrer, at medarbejderne har de rette kompetencer til at kunne inddrage børn og unge eksempelvis med autisme i egen sag. Desuden er det vigtigt, at ledelsen skaber en organisatorisk og ressourcemæssig ramme, der understøtter medarbejderne i at inddrage barnet i egen sag. Det kan eksempelvis handle om at sikre et forum, hvor medarbejderne har mulighed for faglig sparring, og at der er tid og rum til opgaven.

I følgende afsnit kan du læse om, hvordan to kommuner har arbejdet systematisk med at understøtte sagsbehandleres arbejde med at inddrage børn og unge med autisme i egen sag.

Eksempler fra praksis

Borgercenter Handicap i Københavns Kommune har særligt fokus på at understøtte kompetenceudviklingen af sagsbehandlerne og anvendelsen af redskaber, der er målrettet børn og unge med autisme.

Handicapteamet i Familieafdelingen i Middelfart Kommune har et øget fokus på at inddrage barnets perspektiv og understøtter dette bl.a. gennem prøvebehandlinger, udvikling af redskaber og metodiske greb.

Begge kommuner oplever, at det har øget deres inddragelse af børn og unge med autisme i egen sag, og at sagsbehandlerne oplever sig bedre klædt på til opgaven.

Borgercenter Handicap i København kompetenceudvikler sagsbehandlerne og anvender konkrete redskaber til børnesamtalen

I Borgercenter Handicap i Københavns Kommune afholdes der to gange årligt workshop i børnesamtalen målrettet sagsbehandlerne og med særligt fokus på børn og unge med autisme. Ud over de to workshops i børnesamtalen afholdes der temaworkshops om anbringelse, overgreb og skolevægring, og hvor fokus er på børnesamtaler med netop disse tematikker. Her undervises bl.a. i brugen af autis MEPædagogiske værktøjer såsom tegneseriesamtalen og sociale historier.

Formål

Formålet er, at sagsbehandlerne får viden om autisme og introduceres til gode huskeregler til, hvordan de kan kommunikere med børn og unge med autisme. Sagsbehandlerne bliver endvidere introduceret og klædt på til at lave en grundig forberedelse af børnesamtalen.

Baggrund

Udviklingen af intern og løbende kompetenceudvikling af sagsbehandlerne ift. børnesamtalen og med særligt fokus på børn og unge med autisme opstod for ca. 6 år siden, da de i Borgercenter Handicap blev opmærksomme på, at familiehuset kunne levere den viden, som sagsbehandlerne efterspurgte i deres myndighedspraksis. Sagsbehandlerne oplevede bl.a., at de ikke altid fik svar, når de afholdt børnesamtaler, og at dette kunne skyldes, at barnet ikke var forberedt godt nok på børnesamtalen, eller at der ikke var taget hensyn ift. barnets autis mespecifikke udfordringer.

Indhold

De årlige workshops afholdes skiftevis af et mindre hold af både sagsbehandlere og familiebehandlere fra familiehuset, og workshoppen varer 2,5 timer. Nyansatte sagsbehandlere kommer på førstkommande kursus, efter at de er ansat, og øvrige sagsbehandlere har mulighed for at deltage på kursus, hvis de har behov for at få genopfrisket indholdet.

Workshoppen har fokus på følgende emner:

- › Formålet med børnesamtalen, herunder det juridiske grundlag
- › Retten til en bisidder
- › Viden om autisme. Her er fokus på de autismespecifikke vanskeligheder, som har særlig betydning for kommunikationen i en børnesamtale; fx udfordringer med mentaliseringsevnen, central kohærens og eksekutive funktioner.
- › Gode huskeregler om kommunikation. Her er fokus på de greb, som er hjælpsomme for børn/unge med autisme; fx visualisering, struktur, tydelighed og forudsigelighed.
- › Forberedelse af mødet og forberedelse af barnet inden mødet
- › Redskaber der kan anvendes, fx eksempler på et forberedende børnebrev (førbrev), der sendes ud, inden børnesamtalen afholdes. Redskaberne i børnesamtalemappen har fokus på afholdelse af selve børnesamtalen. Materialerne gennemgås i workshoppen. Ligeledes er fokus også på afslutning af børnesamtalen, hvor vi arbejder med et afsluttende børnebrev (efterbrev).

Undervejs i workshoppen er der to øvelser. En, hvor sagsbehandlerne øver sig i at stille konkrete spørgsmål i børnesamtalen, og en hvor sagsbehandlerne skal skrive deres eget førbrev til et barn. Formålet er her at hjælpe sagsbehandlerne med at blive endnu tydeligere i forhold til, hvad de spørger om.

Borgercenter Handicap har ligeledes lavet en børnesamtalemappe, hvor sagsbehandlerne kan finde inspiration til forberedende og afsluttende børnebrev, eksempler på piktogrammer, sociale historier og tegneseriesamtaler. Ligeledes er der i mappen faglitteratur om børnesamtalen.

Udbytte

I Borgercenter Handicap oplever ledelsen og medarbejderne, at de årlige workshops og kompetenceudviklingen af sagsbehandlerne bl.a. er med til at:

- › give sagsbehandlerne viden om autisme og redskaber, som de kan anvende i praksis.
- › børnene bliver bedre forberedt på børnesamtalerne, og at børnene støttes til at kunne deltage i børnesamtalen dvs. forstå konteksten/sammenhængen og kunne svare relevant.
- › give dem forberedelse, der handler om at skabe tryghed, tillid, forudsigelighed samt at stressreducere.
- › forældrene til børn med autisme oplever, at det er tillidsskabende at blive mødt af en sagsbehandler, der har viden om autisme.

Prøvehandlinger skal klæde sagsbehandlere på til at inddrage børn med handicap

En prøvehandling er en metode til at arbejde systematisk med at undersøge og afprøve, hvorvidt og hvordan nye ideer fungerer i praksis. En prøvehandling er kendetegnet ved, at man systematisk udvikler og planlægger, afprøver, forholder sig til, om det virker i praksis, og opfølgende tilpasser eller forkaster ideen.

(Pedersen, Jensen og Astrup, 2015).

I Børnehandicapteamet i Middelfart Kommune har de gennem prøvehandlinger systematisk arbejdet med at øge sagsbehandlernes forudsætninger for at inddrage børn og unge med handicap. Prøvehandlingerne har været informeret af de udfordringer, som sagsbehandlerne oplevede i praksis.

Formål

Formålet er at klæde sagsbehandlere på til at arbejde med at inddrage børn med handicap i egen sag. Herunder at introducere sagsbehandlerne til et fagligt mindset, som rammesætter arbejdet med inddragelse, og konkret at klæde sagsbehandlerne på til at inddrage barnets perspektiv og indgå aktivt i et samarbejde med barnets nære pårørende omkring inddragelsen.

Baggrund

Børnehandicapteamet i Middelfart Kommune har fra 2019–2021 deltaget i projektet: *Bedre koordination i indsatserne for børn og unge med handicap og deres familier*, som er forankret i Socialstyrelsen. Et af kernelementerne i indsatsen er inddragelse. I relation hertil har de sat fokus på at arbejde med at inddrage perspektiver fra børn og unge med handicap.

Som afsæt for arbejdet undersøgte de lokalt, hvor mange børnesamtaler der blev afholdt på henholdsvis handicapområdet og på området for udsatte børn i familieafdelingen. Forskellen viste sig at være stor, og det ønskede de at ændre på.

Indhold

Som afsæt for den forandring, de ønskede at skabe i praksis, startede de med at introducere alle sagsbehandlere til et børnesyn og fagligt mindset, der skaber rammen for arbejdet med inddragelse. Det skulle danne afsæt for en fælles forståelse af, at det *altid* er relevant at inddrage børn og unge med handicap, da det perspektiv er med til at informere og nuancere sagsbehandlingen.

Den følgende forandringsproces for alle sagsbehandlerne blev faciliteret gennem prøvehandlinger, som systematisk var informeret af de udfordringer, som sagsbehandlerne oplevede, at de i praksis manglede viden om eller erfaring med.

Gruppen af sagsbehandlere fandt eksempelvis frem til et behov for at afprøve følgende prøvehandlinger:

- › Arbejde med at udvikle sig og tilpasse samtalen med afsæt i det enkelte barns udfordringer, ressourcer og behov og efterfølgende afprøve det
- › Tilpasning af materialerne i deres redskabskuffert til børn og unge med autisme og/eller med eksekutive vanskeligheder og efterfølgende afprøvelse af de nye visuelle redskaber i praksis
- › Arbejde med at udvikle metoder til at imødekomme den modstand mod/usikkerhed ift. inddragelse, som de til tider oplevede hos barnets forældre. Her arbejdede de med at forberede forældre og barn gennem et forberedelsesbrev og udviklede en skabelon for det, som blev afprøvet i praksis. De udviklede og afprøvede også strategier for, hvordan man hensigtsmæssigt kan gå i dialog med forældrene om inddragelse af barnet.

Ledelsen havde fokus på løbende at fastholde den nye viden i praksis. Det skete gennem:

- › løbende kompetenceudvikling.
- › inddragelse, som et fast punkt på dagsorden på teammøder og ved faglig sparring
- › krav fra ledelsen om, at man altid skulle have afholdt en børnesamtale eller på anden vis inddraget barnets perspektiv i alle sager. Hvis sagsbehandleren vurderede, at det ikke var hensigtsmæssigt, skulle der skriftligt argumenteres for det.
- › et forholdsvist lavt antal sager hos medarbejderne.

Udbytte

I børnehandicapteamet i Middelfart Kommune oplevede de, at de er lykkedes godt med deres arbejde med inddragelse. Eksempelvis oplever ledelsen:

- › at sagsbehandlerne føler sig bedre klædt på til at inddrage børn med handicap.
- › at sagsbehandlerne nu inddrager barnets perspektiv i sager, hvor det ikke tidligere var tilfældet. Eksempelvis i sager, hvor det ikke er lovpligtigt, og også i tilfælde, hvor sagsbehandleren ikke kan få direkte adgang til barnets perspektiv gennem en samtale. Eksempelvis arbejder de med, at andre repræsenterer barnets perspektiv, og har altid et billede med af barnet, hvis det ikke selv deltager på et møde.
- › at de bruger mere tid på at forberede og inddrage barnet, hvilket samtidigt skaber hurtigere og mere korrekte afgørelser i den efterfølgende sagsbehandling.
- › at sagsbehandlerne nu har redskaber, der understøtter dem i at forberede barn og forældre på, at de skal inddrages i sagsforløbet.
- › at sagsbehandlerne nu har opnået strategier til at indgå i dialog med forældre om værdien af at inddrage barnets perspektiv i sagsbehandlingen.

Hvis du vil læse mere om autisme, inddragelse og sagsbehandling, kan du finde mere på Socialstyrelsens hjemmeside

www.socialstyrelsen.dk

Litteratur

Aagerup, L & Nielsen, T. (2018). **Socialrådgiverens undersøgelsesmetoder**. Hans Reitzels Forlag.

Antczak, H & Steensbæk, S. (2020). **Samtaler med unge at balancere mellem relation og myndighed**. København: Akademisk Forlag.

Attwood, T. (2008). **Aspergers syndrom**. København: Dansk psykologisk forlag

Bengtsson, T. Torbenfeldt & Olsen, R. Fuglsang (2021). **Kortlægning af viden om kvalitet i sagsbehandlingen på børne- og ungeområdet: Et litteraturstudie af danske publikationer**. København: VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Bladt, M. et al. (2021). **Børn som deltagere i professionel praksis**. København: Hans Reitzels Forlag.

Brynskov, C. (2010). **Sprog hos børn med autisme**. LOGOS: Audiologopædisk tidsskrift, 59.

Børnekonventionen FN. **Bekendtgørelse af FN-konvention af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder (* 1)**. Udenrigsministeriet.
<https://www.retsinformation.dk/eli/ltr/1992/6>
(Lokaliseret 20.10.22)

Børnerådet (2022). **FN's Børnekonvention. BKI nr 6 af 16/01/1992**.
https://www.boerneraadet.dk/media/87197/BRD_FN_Boernekonventionen.pdf
(Lokaliseret d. 06.09.22)

Børns Vilkår (2017). **Ret til inddragelse: En kvalitativ undersøgelse af børns oplevelse af inddragelse i deres sagsforløb**.
<https://bornsvilkar.dk/wp-content/uploads/2018/05/Minirapport-Ret-til-inddragelse-2017.pdf>
(Lokaliseret d. 06.09.22)

Børns Vilkår. **Bedre børneinddragelse i sagsbehandlingen – barnets perspektiv**.

<https://bornsvilkar.dk/bedre-boerneinddragelse/sagsbehandlingen/barnets-perspektiv/>
(Lokaliseret d. 06.09.22)

Bøtcher, L. & Dammeyer, J. (2021). **Handicappsykologi en grundbog om arbejdet med mennesker med funktionsnedsættelser**. (2 udg.) København: Samfundslitteratur.

Christoffersen, B. J. & Ejrnæs, M. (2017). **Skal et barn med handicap inddrages, når forældrene oplever behov for døgnafstning?** Uden for nummer. *Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde* 35/2017 s.34-43.

<https://www.socialraadgiverne.dk/wp-content/uploads/2017/11/35-UdenForNummer.pdf>
(Lokaliseret 06.09.22)

Ejrnæs, M. & Guldager, J. (2008). **Helhedssyn og forklaring**. (1. udgave 4 oplag). Akademisk Forlag.

Elholm, B et al. (2016). **Udviklingsstøttende samtaler med børn og unge i mistrivsel**. Akademisk forlag.

Frith, U. (2005). **Autisme – en gådes afklaring**. Hans Reitzels forlag.

Happé, F. & Fleischer-Watson, S. (2019). **Autism: A new introduction to Psychological Theory and Current Debate**. Taylor & Francis Ltd.

Harkes, L. (2021). **Børn som deltagere i professionel praksis: åbninger, muligheder og rettigheder**. København: Hans Reitzels Forlag.

Hoopman, Kathy (2016). **Den uundværlige autis-memanual – hvad enhver lærer har brug for at vide**. Frydenlund.

Institut for menneskerettigheder. **FN's Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap.** <https://menneskeret.dk/emner/handicap/forstaa-konventionen/artikel-7> (Lokaliseret 20.10.22)

Jensen, B.S. (2014). **Inddragelse af udsatte børn og unge i socialt arbejde – reel inddragelse eller symbolsk retorik?**. Aalborg Universitetsforlag.

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (2022). **Bekendtgørelse af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.** LBK nr 265 af 25/02/2022. Social- og Ældreministeriet. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2022/265> (Lokaliseret d. 20.09.22)

Lundy, L. (2007). 'Voice' is not enough: **Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child**, British Educational Research Journal, 33(6), 266–286.

Madsin, C. et al. (2020). **Let's visualize – Min autisme. Unge og voksne. Manual til fagperson.** Spektrumforlaget.

Moesby-Jensen, C.K (2019). **Unge med autisme og deres oplevelser af møder med myndighedsrådgivere.** I C.K. Moesby-Jensen (Red) **Diagnoser i myndighedsarbejde: børn og unge med autisme eller ADHD** (s.205–226). København: Samfundslitteratur.

Petersen, M., & Kornerup, I. (2021). **Perspektiver på børns deltagelsesmuligheder i socialt og pædagogisk arbejde.** I M. Petersen, & I. Kornerup (red.). **Børn som deltagere i professionel praksis: åbninger, muligheder og rettigheder** (s. 19–37). København: Hans Reitzels Forlag.

Rask, L. (2011). **Børnesamtalen.** Frederiksberg. Professionshøjskolen.

Rasmussen, P.S. og Pagsberg, A.K. (2018): **Customizing Methodological Approaches in Qualitative Research on Vulnerable Children with Autism Spectrum Disorders.** Societies, 2019, Volume 94, no. 4.

Serviceoven (2022). **Bekendtgørelse af lov om social service.** LBK nr. 170 af 24/01/2022. Social- og Ældreministeriet. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2022/170> (Lokaliseret 20.09.22)

Social- og Ældreministeriet (2022). **Aftaletekst. Børnene Først.** https://sm.dk/Media/637563365976554690/Aftaletekst%20B%C3%B8rnene%20F%C3%B8rst_FLINAL-udsendt.pdf (Lokaliseret d. 24.02.22)

Social- og Ældreministeriet (2022). **Bekendtgørelse af lov om social service,** LBK nr. 798 af 07/08/2019. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/798> (Lokaliseret d. 11.03.22)

Socialstyrelsen (2018). **Omfang.** Odense: Socialstyrelsen. <https://vidensportal.dk/handicap/born-med-autisme/omfang> (Lokaliseret d. 20.10.22)

Socialstyrelsen (2020). **Hæfte 4: Forbedringsarbejde gennem prøvehandling.** Odense: Socialstyrelsen. <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialstyrelsens-viden/redskaber-til-styring-og-udvikling/handbog-i-lovende-praksis/4-forbedringsarbejde-gennem-provehandling> (Lokaliseret d. 14.10.22)

Socialstyrelsen (2021). Udfordringer i forhold til børn og unge på det specialiserede socialområde – kommunale perspektiver. Odense: Socialstyrelsen. <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/udfordringer-i-forhold-til-born-og-unge-pa-det-specialiserede-socialomrade-kommunale-perspektiver> (Lokaliseret d. 14.10.22)

Vermeulen, P. (2012). Autism as context blindness. AAPC publishing.

Warming, H. (2011). Børneperspektiver – børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde. København: Akademisk Forlag.

Warming, H. (2005). Erkendelse gennem oplevelse: når indlevelse ikke er mulig I: Järvinen, Margaretha; Mik-Meyer, Nanna, 2005. Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter. København: Hans Reitzels Forlag.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk

November 2022